

HAXIX HAZIN FIL-KITBA TAL-MALTI

Tal-PROFESSUR MGR. P. P. SAYDON

GHALKEMM il-Malti, bħall-ihsna kollha ħajjin, jikber dej-
jem u jitbiddel biż-żjeda ta' kliem barrani u ta' tifsir ġdid
u ta' regoli ġodda ta' sintassi, jahtieg li dan l-element ġdid jieħu
r-ruħ u l-ħajja tal-lsien Malti, isir biċċa waħda miegħu u mhux
jibqa' bħala haġa barranija, imwaħħla li aktarx tkerraħ milli
żżejjen il-Malti. Igħaddu s-snin u dak il-kliem jew dak it-tifsir
ma jkunx jista' iż-żejed jinqata' mill-Malti u jibq'a bħala xhieda ta'
nuqqas ta' għaqal ta' żmenijiet imghoddija. Hawn sa nsemmi
xi ftit minn dal kliem, tifsir u regoli ġodda li bħal ħaxix ħażin
qegħdin jixterdu u jħassru l-kitba ta' l-ahjar kittieba.

Wettag. Dal-verb daħal iż-żejjed fejn ma jesgħux. Naqraw
f'kotba u gazzetti sentenzi bħal dawn : *Il-ġhadu wettaq qerda kbira*, jew *wettag ħedma ta' qerda*. *Wettag il-holma jew ix-rewqa tiegħu*. *Wettag dmiru*. Jigħifieri l-verb *wettag* qiegħed jintuża fis-sens u bit-tifsira ta' "to perform". Din it-tifsira u la
jagħtiha Vassalli, u la Falzon u l-anqas Caruana, li flokha jagħtu
t-tifsira "saħħaħ, qawwa". Din it-tifsira nsibuha fid-Duttrina
ta' l-Isqof Labini kif konna nitgħallmuha fi żmieni u qabel.
Għall-mistoqsija : "Iddew għidli s-Sagament tal-Griżma x'jagħmel
fir-ruħ?" it-tweġiba hi : "Ikattar il-grazzja u jwettaq il-
bniedem biex b'qalb kbira u bla biżże' jistqarr il-Fidi ta' Kristu."
Din it-tifsira taqbel ukoll ma' nisel il-kelma. Fil-Għarbi *wattaq*
(jew ahjar *wathhaq*) ifisser "raffermir, consolider" (Belot).
Minn dan il-verb hriġna verb ieħor li ma jinsabx fil-Għarbi : *tag*,
ituq. Ngħidu : "L-ikel xejn ma 'jtugni" jiġifieri : ma nħossux
igħinni, jagħti saħħa.

Eżempji ta' kif għandu jntuża l-verb *wettag* : Wettag kliem
nu b'halfa. Il-gazzetti ħarġu l-ahħbar li aktarx ġej il-Prim
Ministru Ingliż Malta, imma l-ahħbar għadha mhix imwettqa. Qabel
it-taqbida l-ġeneral wettaq is-suldati bi kliem imheġġeg. Ix-xhie-
da kollha wettqu dak li kien qal.

Ghoti : Nom verbali tal-verb dgħajjef u nieqes *għata(j)* im-qassar f'ta. Il-verbi ta' dil-klassi li jibdew b' ħi jew *għi* jew *q* jieħdu l-vokali *a* fl-ewwel sillaba tan-nom verbali, hekk ingħidu *qari* minn *qara*, *qali* minn *qela*, *qadi* minn *qeda*, *ħami* minn *ħema*, *ħabi* minn *heba*, *għawci* minn *għewwa*, *ghali* minn *għela*. Din il-vokali hi mitluba mill-konsonanti *ħ*, *għi*, *q* li jħobbu jkollhom magħħom il-vokali *a*. Mela l-verb *għata* għandu jaġħti bhala nom verbali *għati* mhux *għoti*. Hekk jiktbu Vassalli, Falzon u Caruana, ghalkemm Vassalli jaġħti wkoll il-pronunzja tar-rahal *għoti*. Li n-nom verbali hu *għati* mhux *għoti* jidher ukoll minn dan li n-“nomen unitatis” hu *għatja* u mhux *għotja*. Mela kif tbiddlet *għati f'għoti*? It-tibdila saret hekk : Il-vokali *a* bil-konsonanti *għi* qabilha tieħu leħen ta' vokali twila, u għalhekk *għati* tinhass qisha *ati*. Il-vokali *a* twila f'xi rħula tieħu l-ħoss ta' *o*, hekk *mar* tinstama *mor*, u *ħmar* tinstama *ħmor*. U aktarx li hekk *għati* saret *għoti*, u saret hekk l-ewwel fir-ħula u mir-ħula daħlet fil-kitba. Imma n-nies ta' l-libliet għadhom ma daħħluhiex fit-taħdit. Min daħħallha l-ewwel fil-kitba ma nafux, imma aktarx li kien Vassalli stess li hallat il-pronunzja tar-rahal tiegħu mal-pronunzja ta' l-libliet u kiteb *għati* u *għoti* fil-Lexicon u *għoti* biss fil-Grammatika (1827 facċ. 66). Il-kelma *għoti* nsibuha wkoll fit-traduzzjoni tat-Testment il-Ġdid stampata fis-sena 1847 u fit-traduzzjoni tal-“Book of Common Prayer” stampata fis-sena 1845. Imbagħad jidher li l-kelma mietet u reġgħet qamet mill-mewt għall-ħajja dawn l-ahħar snin. Bħal *għoti* daħlet fil-kitba u fit-taħdit il-kelma *għoli* bhala nom verbali u bhala aġġettiv. Imma *għoli* gejja minn *għola* li jieħu l-vokali *o* fit-tiswir kollu tiegħu; *jogħla*, *għolla*, *għolja*. L-istorja ta' *għoli* ma tixbahx lill-istorja ta' *għoti*, u għalhekk il-kitba *għoli* ma tagħtina l-ebda jedd li niktbu *għoti*. Il-kelma *għoti* hi milbniha hażin u aħjar inneħħuha għal kollo u niktbu flokha *għati* qabel ma trabbi l-gheruq u ma nkunux nistgħu naqilgħuha.

Il-Passiv bil-verb *gie* : Drawwa li rabbit għeruq hażin fil-kitba u fit-taħdit hi dik li nagħmlu l-passiv bil-verb *gie*. Hekk ngħidu u niktbu *gie magħtul* flok *kien magħtul*. Did-drawwa hađ-nieha mit-Taljan li jgħid *venne ucciso* flimkien ma' fu *ucciso*. Jagħmel hażin min fil-kitba letterarja tal-Malti jinqeda b'dil-kostruzzjoni mqar nieta jista' jgħaddi mingħajrha. U fuq dan ir-ridu nishħqu kemm nifilhu għax xi kittieba donnhom *għadhom* ma fehmux li dil-kostruzzjoni xejn ma tagħmel sabiħ fil-Malti.

L-agħar imbagħad meta ma' din il-kostruzzjoni barranija nžidu kostruzzjoni oħra barranija wkoll meta l-verb passiv ikollu l-oġġett; hekk issib min jikteb : *it-tifel ġie mogħti* (jew kien *mogħti*) *l-isem ta' Ĝanni. Għeluq is-sena mindu Malta ġiet mogħtija l-George Cross. Gejt irregalat ktieb sabiħ.* Din hi kitba ġażina li jeħtieg tinqaħta' għal kollox